

Radio

Radio är inspirerad av en sann historia om en förståndshandikappad afro-amerikansk ung man som mot alla odds upptas i småstadsgemenskapen och får en uppgift i fotbollslaget. En anspråkslös framgångssaga om allas behov av att finna sin plats i livet. Inte minst visar **Radio** att det aldrig är för sent att finna den osjälviska och empatiska sidan inom sig själv.

Rekommenderad från åk 7

EN FILMHANDLEDNING AV
LOUISE LAGERSTRÖM

Handling

Platsen är Anderson, South Carolina 1976. Hanna High Schools fotbollslag förenar många av stadens invånare. Följaktligen har lagets tränare, Harold Jones, hög status.

Utanför stängslet till idrottsplatsen brukar den förståndshandikappade James Robert Kennedy dra runt med sin shoppingvagn. En dag hamnar en fotboll utanför staketet och James vägrar lämna tillbaka den till lagets tuffaste och bäste spelare Johnny. Kort därefter straffar laget James genom att tejpa låsa in honom i ett förråd. Jones befriar den vettskrämde James och straffar laget kollektivt genom att utfärda ett extra hårt träningspass.

James mor arbetar långa skift på sjukhus och tvingas ofta lämna sonen ensam. Jones vinner James förtroende

genom att locka med hamburgare men upptäcker att dennes verkliga passion är musik och radioapparater. Han börjar därför kalla den unge nyfunne vännen för Radio. Han bestämmer sig för att stötta Radio och föreslår att han skall bli en del av laget. Han får hjälpa till under träningspassen med att bära materiel och peppa spelarna.

På den lokala frisersalongen där de församlade åldermännen regelbundet samlas för att dryfta stadens och lagets väl och ve, börjar ett visst missnöje sprida sig. En av de mest kritiska, stjärnspelaren Johnnys far Frank, undrar om Jones börjat ägna sig åt socialvård istället för att driva fram laget till seger.

Jones som även är lärare blir kritiserad av rektorn när han tar med Radio till skolan. Hon tror inte att skolan kan ta ansvar för Radio i den utsträckning som behövs. När laget ska på bortamatch får Radio inte följa med. Han följer istället förlustmatchen på radio och låtsas delta i ösregnet på den tomma hemmaplanen.

Jones framhärdar i att försöka ge Radio en plats och en uppgift i samhället och struntar både i varningar och påhållningar från skolnämnden. Hans egen familj och framför allt hans egen dotter som snart skall ta examen känner sig åsidosatt. Radio får nu allt större ansvar, blir ordningsman på skolan och sitter med på tränarbänken.

När fotbollssäsongen är slut är somliga, med Frank i spetsen, missnöjda med lagets uteblivna segrar och skyller det på Radio. Jones vet dock att det halvdana resultatet handlar om helt andra saker och lyckas övertala sin coachkollega Honeycutt att ta sig an Radio för den stundande basketsäsongen.

Vid juletid får den allt populärare Radio julklappar från många i staden. Av Jones får han en ny radioapparat. Nästa dag delar han ut de andra paketen till grannar som likt han själv inte har det så väl beställt.

Radio, som befinner sig i skolan på nåder, varnas för att göra något på egen hand. En dag luras han dock in i tjejernas omlädningsrum av Johnny som vill göra sig rolig på hans bekostnad. Radio blir förtvivlad men skvallrar inte på Johnny även om Jones snabbt räknar ut vem som ligger bakom. Nästa dråpslag för Radio blir moderns hastiga död i en hjärtattack. Förvirrad och rädd går han bärsärkargång i hemmet och lugnar sig inte förrän Jones dyker upp. Jones berättar nu också för sin dotter om en barndomsupplevelse med beröringspunkter till Radio och som satt djupa spår i honom.

Skolnämnden har på omvägar hört om incidenten vid Radios mors död och dyker upp för att försöka få till stånd institutionsvård för Radio. Jones anar att Frank ligger bakom skvallret. Frank försvarar sig med att det är fler som tycker att Radio är ett distraherande inslag. Sonen Johnny, som bett Radio om ursäkt för sitt skämt, inser att Radio snarare stärker är förstör för laget. I den sista basketmatchen blir han matchens hjälte och sätter 17 poäng.

Jones funderar över både sin egen situation och Radios framtid. Under ett möte på frisersalongen klargör coach Jones sitt beslut att avgå som fotbollstränare. Han tänker fortsätta som lärare, ägna mer tid åt familjen och hålla ett öga på Radio.

Tre månader senare på examensdagen utses Radio till

skolans ständige hederslev. Av Johnny får han den efterlängtrade fotbollsjackan att fästa alla de märken på som han fått som lagets medlem. De sista bilderna visar autentiskt material på coach Jones och Radio som omfamnar varandra. Deras vänskap har bestått och Radio är fortfarande en av de mest populära invånarna i Anderson.

En i laget

Radios utanförskap etableras redan i filmens anslag. Han drar runt med en shoppingvagn utanför det etablerade samhället, utanför staketet där killar i hans egen ålder tränar. Som förståndshandikappad afro-amerikan med en hårt arbetande ensamstående mor är hans möjligheter skapa sig en dräglig framtid tämligen utsiktslösa. Jones ger honom en möjlighet att få vara en i gruppen, en i laget även om det handlar om att hjälpa till snarare än att delta i spelet. Utifrån Radios förutsättningar är det ändå en meningsfull tillvaro. Hans tjänster behövs och att han har en positiv inverkan på laget.

Det talas mycket om laganda. Att spela med hjärta och ha karaktär. I realiteten vet vi att det är långt ifrån självklart att vara med i ”laget”, om vi ser laget som samhället i stort. Det handlar om att platsa, utmärka sig och bli bäst. Johnny är både fotbollslagets och basketlagets stjärna. Detta medför även en status i skolan, i staden och bland vännerna. Alla följer hans idéer och infall, hur dåliga de än är. När han låser in Radio eller lurar in honom i omklädningsrummet är det ingen som ifrågasätter det. Johnny är van att vara oemotsagd men får i och med Radio sig en tankeställare. Radio visar sig inte vara någon skvallerbytta och Johnny börjar omvärdera både sitt sätt och sin position som förebild.

Radio och Johnny befinner sig långt ifrån varandra i den hierarki som filmens samhälle består av. Plötsligt får Radio en plats där han känner sig behövd medan Johnny slutar att ta sig egna självklara förmåner för givet.

- Vad betyder det att ha en plats i ”laget”? Är den platsen betydelsefull även om det handlar om att delta på sina egna villkor? Är det möjligt att skapa en plats för alla? Fundera varför sport, i det här fallet amerikansk fotboll, blir en så kraftfull symbol för gemenskap.

Den ädle dåren

Även om filmens titel kommer av huvudpersonen Radio handlar den om andra människors reaktion på honom i högre grad än det som utspelar sig inom honom själv. Som Jones uttrycker det; ”Radio har inte lärt sig av oss. Vi har lärt oss av honom.” Han har visat hur vi alla borde bete oss mot varandra. Av barn och dårar får man höra sanningen lyder ett talesätt. Och trots att Radio inte uttrycker sig verbalt sätter han igång processer hos personerna han möter och gör dem till bättre, mer reflekterande människor.

I filmen framställs Radio som en tämligen okomplicerad person, ”våldigt lik andra, bara en aning långsammare.” En glad typ som nöjer sig med att få mat, en radio och några fotbollsmärken. Han ställer inga krav. Konfronterar ingen med besvärliga frågor utan är bara glad eller ledsen.

Att skildra ett handikapp på film ställer stora krav samti-

digt som det kan finnas en överdriven välvilja att framställa personen i positiv dager. Bilden av Radio präglas av försiktighetsprincipen samtidigt som filmen ibland, kanske ofrivilligt, framställer honom i en komisk dager. Han kan lätt framstå som den maskot Jones försöker undvika att göra honom till. Man pratar över huvudet på honom och vi förväntas fnissa åt hans bordsskick, när han får bollen i huvudet, eller när han tittar in i en julgranskula på sitt förvringda ansikte.

- Frågan hur vi ser och bemöter handikappade är alltid föremål för diskussion. I SVT har till exempel *CP-magasinet* vågat sig på att göra ett allvarligt men humoristiskt program om fördomar ur nya perspektiv. I filmer som *Forrest Gump*, *Min vänstra fot* och *Lyckans väg* har man tacklat frågan på tre helt olika sätt. En timid sanningssägare, ett genidolt under konvulsioner eller en vanlig spastisk människa med hög intelligens, låg moral och kort stubin. Även om det är olika handikapp som skildras, diskutera med utgångspunkt från filmer som dessa och från *Radio* hur handikappade brukar, eller skulle kunna, skildras på film. Kan en regissör i sin iver att vara respektfull kanske bli det motsatta ibland?

- Jones dotter talar om att alla förmodligen tycker synd om Radio men hennes far säger att ömkan är det sista Radio behöver. Det är lätt att bli osäker när man träffar en handikappad person. Hur tilltalar vi vederbörande? Hur visar man intresse utan att verka nedlåtande? Hur närmar man sig respektfullt utan att verka mesig? Vad är det man är rädd för, både i sitt eget bemötande och när man som här skildrar en person med ett handikapp? Om man, som filmen betonar, kan lära något av Radio, vad tycker du att de egentligen är som vi kan lära oss?

Småstaden

Anderson i South Carolina är den typiska amerikanska småstaden. Ett Ankeborg med sin kyrka, sina skolmatcher och sitt församlade byrå i ”barberarshoppen”. Filmens värld presenterar ett mikrokosmos där de stora samhälleliga skeendena bara är små referat som passerar från någon radioapparat. Jimmy Carters valkampanj flimrar förbi i en bisats.

Alla karaktärerna har sin givna roll och personifierar en specifik åsikt. I skolan är rektorn den centrala karaktären. Hon har en ambivalent hållning gentemot Radio och tar varken tar ställning för eller emot. Någon som har makt, men som i egenskap av afro-amerikan och kvinna ändå inte vågar sticka ut mot den vita manliga dominansen i staden. Johnnys far Frank är filmen tydligaste antagonist. Inte förvånande arbetar han på bank och har en stark ställning både som yrkesman och som far till den stora sportstjärnan.

Jones är etablerad som tränare till ett framgångsrikt lag, men när detta sviktar ifrågasätts hans ställning. Utan sporten blir hans plats i stadens hierarki svagare. I staden håller man ihop, och har gjort det sedan skoltiden. Männerna bär sina skolringar och lever på lagrarna från fornstora dagar. Kvinnorna kommer mer i bakgrunden. I filmen representeras de av cheerleaders (som hejar på killarna), eller av en

orolig men stöttande hustru och en åsidosatt dotter.

Några egentliga samhällskonflikter som exempelvis rasbarriärer och klasskillnader finns inte beskrivna här. Till och med polisen känner alla och har sällan några skurkar att sätta i finkan. Följaktligen skildras Radios situation i relation till enskilda personer som han möter istället för att sätta honom i en större samhällelig kontext.

- I och med att konflikter och motsättningar är personifierade är lösningen att tillrättvisa personen. Därmed är också problemet ur världen. Till och med polisbrutalitet behandlas på detta sätt. Fundera över hur samhället Anderson skildras. Hur ser strukturen ut? Fundera över vilka sociala motsättningar de olika personerna står för?

- Det är framför allt männens värld som skildras. De maskulina attributen framhävs, inte minst de gigantiska fotbollsspelarnas kroppar, skydd och hjälmar, och mycket av filmens vokabulär för tankarna till omklädningsrum, pep-talk och hårda tag. Vad är kvinnornas roll i filmen? Varför är den så undanskymd?

Gottgörelse

Coach Jones är den som filmen skildrar intimast, porträtteras mest nyanserat och vars karaktär får utvecklas i mötet med Radio. Det visar sig vara en händelse i barndomen som gjort att Radios öde gripit honom. Som pojke delade han ut tidningar i grannskapet. Då upptäckte han en liten utvecklingsstörd pojke som hölls inlåst. Jones mötte den blicken varje dag under två utan att berätta för någon eller hjälpa. Nu känner han att genom att stötta Radio så kanske han i någon mening kan gottgöra sitt svek.

- Hur beskriver filmen Jones förändring? Filosofen Martin Buber talar om att det aldrig är för sent för en människa att bli empatisk. Redan gjorda oförätter går inte att reparera. Men genom att göra gott i nuet kan man mildra orättvisor i det förgångna och läka sår. Metoden är att sluta se sin omgivning som något med vissa egenskaper. I stället måste man uppgå i sin omgivning i en emotionell/social insikt. När man känslomässigt förstår den vardagliga tillvaron, då kan man leva i en fungerande samverkan med omgivningen. Fundera över den tesen och hur den kan tillämpas på Jones relation till Radio.

Made in Hollywood

”Typiskt amerikansk” är ett omdöme som många kommer att fälla om filmen *Radio*. Regissören Mike Tollin har som så många andra fascinerats av en sann berättelse. I Tidskriften *Sports Illustrated* fann han artikeln om Radio som togs under fotbollsscoachs vingar beskydd. Ett gripande öde väl värt att filma.

Radio liknar i mångt och mycket ett teve-drama i sin dramaturgi. Den är förenklad och pedagogiskt avvägd för att både kunna passa i reklampausar, och för att kunna fånga intresset även hos nytillkomna tittare. Kameran fångar in många menande blickar när något viktigt sägs, reaktioner som lämnar över till publiken att tolka. Karaktärerna är tyd-

ligt onda eller goda och sportavsnitten är medryckande ackompanjerade av sjuttioalshits.

Stråkarna, framför allt när Radio är i bild, gör ingen hemlighet av att näsdukarna skall fram liksom en mer emotionell-patriotisk ljudslinga understöder högtidligheten i Jones karaktär som varande en mjukis i machokropp som skall föra laget till seger. Musiken kan ibland övergå i en slag ”mickey-mousing-effekter” när Radio gör något tokigt som vore han en slags seriefigur. Även ohöljd hjältedyrkan och framgångsmytologi kan uppfattas som lite pompös.

I DN (lör 8 maj 2004) skrev filmrecensenten Eva af Geijerstam att i *Radio* ter sig varenda komplikation överkomlig. ”varje hot om psykologisk fördjupning hotas med klichéer, både där och då och fortsättningsvis.”

- Fundera över hur vi som svensk publik reagerar på det här typiska och klassiska hollywoodmanéret. En stram dramaturgi som tar publiken i en specifik riktning. Är det något vi har svårt för eller gillar? Vilka förtjänster kan det ha och vad är det som man kan tycka känns för välsvarvat och manipulerande?

Anteckningar

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Produktionsuppgifter

USA 2004

Manus: Mike Rich

Regi: Mike Tollin

Foto: Don Burgess

Klippning: Chris Lebson

Musik: James Horner

I rollerna

Radio – Cuba Gooding Jr

Harold Jones – Ed Harris

Jones fru – Debra Winger

Rektor Daniels – Alfre Woodard

Jonny – Riley Smith

Frank – Chris Mulkey

Tekniska uppgifter

Längd: 109 min

Format: Vidfilm

Ljud: Dolby DTS/ SDDS

Censur: Från 7 år

Distribution

Svensk Filmindustri, 169 86 Stockholm Tel 08-680 35 00, fax 08-680 37 04 www.sffilm.se